

Maanalaiset tanssivat aamuisin

Saana Katila

***KOSMOS**

Tämän teoksen julkaisu-oikeudet on välittänyt
Maisteri Kousan Agentuuri ja Editointi Oy.

© Saana Katila ja Kustannusosakeyhtiö Kosmos

ISBN 978-952-7144-34-3

***KOSMOS**

Kustannusosakeyhtiö Kosmos, Helsinki

Painopaikka:
XXXX, 2017

Luku 1

Kasper oli viiden vanha mutta osasi uida. Hän oli oppinut uimaan ennen kuin oli ottanut ensimmäiset askeleensa. Marita oli leikittänyt häntä vauvana meressä kesän jokaisena päivänä, leppeinä ja koleina ja vielä syysmyrskyjenkin aikaan – ehkä siksi hän oli niin harvinaisen terve lapsi.

Marita oli pidellyt häntä kyljistä, hellittänyt hetkeksi ja antanut veden kannatella, päästänyt otteensa ja antanut hänen sukeltaa, kopannut syliinsä ja laskenut takaisin veteen. Kasper oli kihertänyt mielihyvästä, hihkunut ja sylkenyt suolavettä, huutanut vastalauseensa, kitissyt nälkää ja kylmää, mutta hän oli oppinut uimaan ennen kuin oli alkanut pelätä veden varaan joutumista.

Marita, joka ei olisi pysynyt hetkeäkään pinnalla, sanoi pojalle: ”Sää olet tullut muhun, sää vain sait oppia. Sama tahto asuu meissä molemmissa.”

Hän seisoi lanteita myöten meressä ja katseli raukeana aavalle. Paksu musta palmikko viisti vedenpintaa, suklaanruskean uimapuvun rinnuksessa oli oranssi raita. Aurin-
gonvalo loiskui laineilla, jotka heijastivat sinisen ja pouta-
pilvet.

Kasper kuvitteli itsensä hylkeeksi ja iski pyrstöllään vettä. Hän liukui aaltojen lomitse ja lävitse, keinui niiden harjalla ja sukelteli. Hän seurasi veden pinnalla välkehtivää polkua, tavoitteli säteitä, pärski säteitä – mutta kirkkain kimallus oli aina muutaman vedon päässä. Joka kerta kun hän syöksähti valoa kohti, se välähti kiusoitellen kauempana. Vesi kohisi hänen korvissaan, eikä hän kuullut Maritan kutsuvan. Hän ui edelleen, kauemmaksi rannasta, ja vielä vähän kauemmas.

Viimein, väsyttyään mahdottomaan hippaan, Kasper sukelsi silmät avoinna, kuten aina. Suolavesi ei kirvellyt vaan tuntui samalta kuin aamuinen unihiekka. Vihertävä vesi tummeni pohjaa kohden ja varjot tihenivät, vaikei ollut mitään, mikä olisi ne langettanut. Hän oli keksinyt, miten pysytellä pitkään sukelluksissa: aivan kuin nukkuisi veden alla. Liikkua ei saanut vaan oli annettava meren viedä.

Hänen liukunsa hidastui ja pysähtyi. Kun lakkaa pyristelemästä, ruumis muuttuu painavaksi ja alkaa vajota hitaasti pohjaan jalat edellä. Kasper keinahteli virtausten mukana, edestakaisin, kuin merilevät syvyyksissä. Sydämenlyönnit kumisivat niin voimakkaina, ettei hän uskonut niiden kuuluvan yksin hänelle. Hän yritti olla ajattelematta tursaita ja läpikuultavia meduusoja. Merissä on kaikenlaisia eläviä, ja Marita oli sanonut kaiken elämän olevan sieltä kotoisin.

Keuhkoissa ei vielä edes poltellut, kun kantapäät osuivat pohjaan. Hän potkaisu vauhtia ja ampaisi kohti valonkajastusta. Helmeilevät ilmakuplat kutittivat nenänpieliä. Hän hihkaisu riemusta syöksyessään sädekehän lävitse auringon paisteeseen ja lokiin kirkunaan. Taivas ui meressä ja meri oli taivas.

Vasta kääntyessään rantaa kohti hän tajusi uineensa aivan liian kauas. Vatsassa vihlaasi, muttei hän matkaa säikähtänyt.

Kapteeni läimäyttelisi häntä pakaroille, jos tietäisi hänen pelästytäneen Maritan. Kerran, kun hän oli käyttäytynyt huonosti, Kapteeni oli uhannut heittää hänet komeroon häpeämään, mutta silloin Marita oli sanonut, ettei hänen poikaansa suljettaisi sisään eikä ulos tai he lähtisivät molemmat, eikä komerosta ollut puhuttu toiste.

Kasper pyörähti selälleen ja alkoi potkia vimmatusti. Se oli nopein tapa päästä rantaan, ja hän oli liian uupunut uidakseen edes hyljettä, ikiomaa uimatyöliään. Marita otti vielä muutaman haparoivan askeleen syvemmälle ja ojensi kätensä. Kasper ui suoraan hänen syliinsä – heidän ihonsa oli viileä ja liukas.

Marita rutisti häntä raivokkaasti, ravisteli ja rutisti uudelleen, suuteli päälle ja pyyhki suolavettä kasvoiltaan.

”Älä koskaan ui avomerelle! Kuulitko, sun täytyy luvata. Et koskaan, vaikka näkisit mitä tai vaikka kuka kutsuisi. Et edes, vaikka se olisin minä.”

”Mää lupaan.”

Maritalla ei ollut tapana rangaista vaan selittää, miksi asioita oli hyvä tehdä tai miksei niitä saanut tehdä ja miltä ne muista tuntuivat. Se teki lupausten ja sääntöjen rikkomisen usein vaikeammaksi kuin Kapteenin ankarampi kurinpito.

”Se on sitten sovittu. Mää pelästyin, aivan kamalasti. Sulle ei saa käydä samalla tavalla kuin sille turkulaiselle pojalle, joka putosi veneestä viime kesänä. Muistatko? Sillä meni vettä keuhkoihin ja kaikki sen sisällä sammui. Se makaa nyt sängyssä silmät auki, mutta se ei enää puhu eikä juokse. Kasper, mieli tarkkaan, mitä vastaat. Tarvitseeko sun pelätä vettä?”

”Ei, mää osaan uida.”

”Tarvitseeko sun kunnioittaa merta?”

”Joo.”

”Älä siis kauho pitkin ulappaa miten sattuu!”

Oranssi pyyhe tuoksui kesältä, auringolta ja suolalta, ja Kasper toivoi kuivaamisen kestävän hyvin kauan. Marita puhalsi kevyen ilmapirran hänen kasvoilleen.

”Sää olet tuulenpoika. Sää puhallat tuulta joka hetki, vuosi vuoden jälkeen. Mieti, millaisen matkan se kulkee sun elämän aikana. Sää olet tuulenpoika, ja siksi se tulee, kun sää sitä kutsut.”

Kasperin olisi tehnyt mieli juosta takaisin veteen, jotta Marita kuivaisi hänet uudelleen, mutta se ei käynyt päinsä, ei varsinkaan uimaseikkailun jälkeen.

”Tullaanko me taas huomenna?”

”Sää olet täällä nyt, ja se on tärkeintä”, Marita sanoi, eikä tuntunut edes kuulleen kysymystä.

Samassa tuulenpuuska kävi rantametsikön lävitse ja haavanlehdet alkoivat kuiskia. Marita kallisti päätään ja nyt hän selvästikin kuunteli. Hän otti muutaman tanssiaskelen, ja havina vei hänet mennessään. Kun hän pyörähti ympäri, hänen varpaansa upposivat hiekkaan ja punaiset helmat hulmusivat korkealla polvien yläpuolella. Kohina kasvoi pauhuksi tuulen voimistuessa aivan kuin näkymättömät sormet olisivat helisyttäneet tamburiinia. Marita pyöri yhä nopeammin vinhan tanssin pauloissa. Puuhelmet kilisivät kaulalla ja mustat kosteat hiukset levisivät tuuleen.

”Tule Kasper, tule! Sää osaat lentää!”

Kasper juoksi kohti kutsuvia käsiä, jotka kohottivat hänet korkealle. Hän juoksi ilman halki: ulappa, kalliot ja rantametsikkö vilisivät hänen silmissään. Yläpuolella avautui suuri sininen, ja vaikka hän kurkotti sitä kohti, hän ei voinut olla katsomatta äitiä. Marita oli kauneinta, kuplia ja naurua.

Luku 2

HELSINKI, MAALISKUU 1998

Lepakon invavessin lattia oli tahmea, seinät oranssit ja musiikki rämysytti sivustavedettävää ladonovea. Kasper kai-
voi minigrip-pussin sukan varresta ja istui wc-pytyn kannelle.
Hän varisti valkeaa jauhetta taskupeilille, tasasi viivojen sivut
kirjastokortilla ja asetti roosanpunaiset tabletit lasille. Viiva
ja piste, kuin kaksi huutomerkkiä. Kun kattaus oli valmis,
hän ojensi peilin Jaakolle.

”Hän on niin hyvä ja aloittaa.”

Jaakon kiertäessä seteliä rullalle Kasperia alkoi naurattaa.
Hän muisti lapsuuden kalareissut, pyöräretket ja illat ranta-
kallioilla. He olivat jakaneet eväät puoliksi silloinkin, kun ne
olivat olleet täsmälleen samanlaiset.

Jaakko ojensi peilin takaisin. Kasper nuuskasi viivan, jonka
päässä ekstaasi odotti vuoroaan. Ihokarvat sävähtivät pystyyn
ja sieraimissa kirveli.

”Hyvää, tuntuu siltä kuin pitääkin”, hän niiskutti vedet
silmissä.

”Mun täytyy mennä etsimään Maria”, Jaakko naurahti.

Hänen livahdettuaan ulos Kasper salpasi vessan oven
uudelleen. Tunnit tanssilattialla olivat kuivattaneet elimis-
töä, mutta vesi tuntui menevän suoraan lävitse. Hän virtsasi

antaumuksella, napitti armeijanvihreät reisitaskuhousut kiinni ja asetteli punaista vyötä – t-paita oli hiestä märkä, mutta sille ei mahtanut mitään. Kotijatkoja varten hänellä oli vaihtopaita narikassa.

Kasper astahti lähemmäksi peiliä. Hän oli ylpeäryhtinen, keskimittainen, hoikka mutta jäntevän voimakas. Mustanruskeat hiukset oli kierretty ylöspäin sojottaville piikeille, poskipäät olivat korkeat ja nenä kaartui vahvana, mutta silmät olivat hänessä parasta – kirkkaansininenkehrä kiersi mustuaisia, eikä mikään silmissä muistuttanut Kapteenista.

Kasper tutki kuvajaistaan uteliaana, sillä vaikka kasvot epäilemättä kuuluivat hänelle, ne olivat kuin kirkastuneet. Ekstaasi sai hänet näkemään maailman ja ihmiset – myös itsensä – kauneimmillaan. Lempeät väristykset voimistuivat, ja yhtäkkiä hän tajusi näyttävänsä rakastuneelta. Hän nau-rahti: ei helvetissä, rakastunut hän ei ollut, ei ainakaan juuri nyt, mutta ystäviään hän rakasti.

Aluksi, kun hän oli tutustunut tanssijoihin vuolaat rakkaudenosoitukset olivat tuntuneet hämmentäviltä, mutta enää hän ei halunnut kuvitellakaan toisenlaista elämää. He pitivät huolta toisistaan, hellivät ja ottivat syliin, puhuivat suuria mutta myös suoria sanoja. Läheisyys, joka oli ehkä saanut alkunsa jatkojen jatkoilla, läpäisi heidän arkensa.

Joku rynkytti vessan ovea. ”Joo-joo, tullaan!” Hän kumartui ahmimaan vettä suoraan hanasta. Lähtiessään hän näytti hetken mielijohteesta keskisormea peilikuvalleen.

Musiikki jylisi kynttilöiden valaisemassa väliköissä. Edessä hämmöttävä tanssilattia oli kuin elävä, hengittävä labyrintti, joka muutti muotoaan jokaisella iskulla. Valot välähtelivät ja vartalogit liikkuivat, värisivät ja sinkoilivat musiikin ryt-

missä. Tanssijoiden kasvot loistivat iloa, hymyilevät silmät olivat suuret ja lempeät. Kasper huokaisi syvään nähdessään Kuningattaren, kuten naista mielessään kutsui.

Kuningattaren kädet taikoivat ilmaan hypnoottisia kuvia, lantio, vatsa ja jalat, koko vartalo, kaikki oli yhtä maanista liikettä. Hiki virtasi ja rinnat liikehtivät kimaltavan topin alla. Ihoon tatuoitu köynnös kiipesi ylös vasenta käsivartta, kiertyi kaulalle ja katosi kiharoiden alle. Kasper raivasi tiensä lavan sivuun, sillä hän tarvitsi tilaa tanssiessaan, kuten myös Kuningatar, jonka läheisyyteen hän mielellään hakeutui – ei yrittääkseen mitään, sellaiselle ei ollut tilaa bileissä, vaan koska naisen vimma nostatti lentoon hänenkin riemunsa.

Musiikki tempaisi Kasperin mukaansa. Etäisesti hän tajusi suunsa mutruilevan, vaikka tuuli oli vasta nousemassa. Hän kuuli huminan ja ukkosen kumun musiikin reunalla, ja levottomuus vyöryi hänen ylitseen. Kunpa taivas olisi jo revennyt! Kylmäkuuma kihelmöi iholla ja vasarat takoivat alasinta. Hän kuvitteli juoksevensa kädet levällään myrskyä vastaan.

Säkenöivästä voimasta! Säe sinkosi hänen tajuntansa lävitse. *Säkenöivässä voimassa!* Hän tahtoi hukkuja ja kadota ja syntyä uudelleen, ja siinä kaikessa oli kotiinpaluun tuntu.

Kasper lensi musiikin lävitse vahvana ja kevyenä, kengät tuskin koskettivat lattiaa. Tallibaarin tanssilattialle virtasi lisää ihmisiä DJ Coman houkuttelemana. Valkoisen valon välkkeessä ohikulkijat ilmestyivät kuin tyhjistä vain kadotakseen hetkeä myöhemmin samaan olemattomuuteen. Heidän joukossaan oli paljon tuttuja, mutta Kasper oli liian vimmatu pysähtyäkseen – hikisiä nahkeita halauksia, selkään taputettuja tervehdyksiä ja lyhyitä vuorosanoja, myöhemmin ehtisi enemmän.

Kasperin vartalo oli ottanut musiikin muodon, mutta hänen ajatuksensa lipuivat Tyynenmeren sinessä: oli taas se aika vuodesta. Harmaavalaiden kevätmuutto oli alkanut. Ne olivat jättäneet taakseen Kalifornian rannikon ja lähteneet kohti Alaskan arktisia vesiä. Kukaan ei tiedä, miksi ne vaeltavat niin kauas. Ne pärjäisivät hyvin, vaikka viettäisivät kesät vähän etelämmässä ja talvet hieman pohjoisemmassa. Harmaavalaiden muuttomatka on yksi eläinkunnan pisimmistä, eikä lämpötila, ravinto tai lisääntymisen pakko yksin sitä selitä.

”Vaellusvietti”, Kasper suhahti ääneen. ”Sisäinen pakko. Mitään muuta se ei voi olla.”

Ne uivat etelästä pohjoiseen ja takaisin, koska jokainen määränpää oli niille vain käännekohta. Kasper oli varma, että harmaavalaat seurasivat kulkuriviettä. Se oli niiden todellinen luonto, kuten se oli hänenkin luontonsa.

Hän työskenteli biologian opintojen ohessa Multasor-messa, mutta aina tilaisuuden tullen hän heilautti repun selkäänsä, käveli valtatie varteen ja nosti peukalonsa pystyyn. Usein matka vei Jäämerelle, ja hän uskoi tietävänsä, miksi harmaavalaat palasivat yhä uudelleen arktisille vesille. Hän oli kuvitellut sukeltavansa niiden vanavedessä pohjoiseen ja nähnyt, miten merenpohjan väriloisto viileni jyrkäksi kau-neudeksi.

Kasper havahtui valveunesta, kun joku kosketti hänen olkapäätään. Rinnassa jysähti niin kipeästi, että hän pelkäsi sydämensä pettävän – sellaistaakin oli kuulemma tapahtunut – mutta se johtui tytöstä.

”Otatko?”

Kasper tarttui kiitollisena vesituoppiin. Tytön pitkät punaiset hiukset valuivat käsivarsille, mutta hehku kumpusi syvemmältä. *Lieska*, sana nousi kutsumatta Kasperin mieleen.

”Nyt on maaliskuu. Harmaavalaat on matkalla pohjoiseen.”

Tyttö hymyili kysyvästi ja kumartui lähemmäksi, jotta kuulisi paremmin. Hänen silmänsä olivat kirkkaan vihreät.

”Ne on vaeltajia! Ne vaeltaa 20 000 kilometriä vuodessa, eikä kukaan tiedä miksi. Luonto ei siihen pakota – mutta kulkurivietti on niiden todellinen luonto.”

Tyttö oli sanomaisillaan jotakin, mutta samassa hoikka ruskeaverikkö työntyi heidän luokseen, tarttui *lieskaa* kädestä ja veti tämän mukaansa.

”Hetii! ...Tampereen...”

Kasper ei kuullut enempää, sillä välimatka kasvoi ja ihmisiä tungeksi heidän väliinsä. Kohtaaminen oli päättynyt niin äkisti, ettei hän ollut ehtinyt sanoa muuta – eikä hänellä ollut tapana juosta kenenkään perään. Samassa *lieska* kääntyi ja heidän katseensa kohtasivat, mutta kun valo seuraavan kerran palasi, tyttö oli kadonnut näkyvistä.

Kasper seisoి vesituoppi kädessään tuntien itsensä hölmöksi. Miksi ihmeessä hän oli ruvennut selittämään harmaavalaista? Hän olisi voinut kysyä tytön nimeä tai edes kiittää vedestä. Joskus harvoin ihmisestä tietää heti ensinäkemällä, että hänet tahtoisi tuntea.

Kasper tanssi vielä hetken muttei päässyt enää tunnelmaan, joten päätti etsiä ystävänsä. Hän jätti tallibaarin taakseen ja laskeutui bensanhajuista ajoramppia alas kellariin. Raivoisa pauke vyöryi häntä vastaan. Seinät pisaroivat kuumuutta ja ilma oli raskasta hengittää, se oli sakeana makeaa savua, joka tuntui tukkivan ihohuokosetkin. Kaiuttimet ärjyivät 160 iskua minuutissa. Kun Mr. A lisäsi kierroksia, tanssijat

hihkuivat ja liha totteli rytmiä. Kasper harhaili tanssilattian poikki, mutta löysi vain puolituttuja, joten hän suuntasi takaisin maan pinnalle.

”Hei, tule tänne”, tuttu ääni huikkasi kahvion kulmapöydästä. Timotei oli hauskanäköinen kaveri, jonka hiekanvärinen kuontalo oli pysyvässä epäjärjestyksen tilassa. Hän oli ilmeisesti virkistäytynyt vesihanan alla, sillä hiukset olivat likomärät. Kasper muisti viimeisyksyisen aamuyön Kauppatorilla, jolloin Timotei oli yhtäkkiä hihkaissut:

”Mä haluan uimaan!”

Seuraavassa hetkessä hän oli kiskonut vaatteet päältään ja hypännyt Kolera-altaaseen. Kylmyydestä huolimatta vihreänlimainen vesi oli haissut pilaantuneelta kalalta. Kun he olivat ilmestyneet Marian ja Jaakon ovelle, tyttö oli ilmoittanut päästävänsä Timotein sisään vain kuuman kylvyn kautta.

”Mäkin istuin tähän vasta äsken. Esittelen sut ensin – hei pojat, tässä on Kasper.”

Kasper ei kuullut, miksi tuntematon itseään kutsui, mutta kädenpuristus oli rentoudessaan niin veltto ja kohteliaan välinpitämätön, ettei hän pyytänyt tätä toistamaan nimeään.

”Mun nimi on Timotei, kaksi tavua vanhemmilta ja yksi multa. Se tekee yhteensä kolme, ja kaikki sai mitä halusi.”

Kasper oli kuullut jutun kymmeniä kertoja, mutta silti häntä hymyilytti. Timotei oli hypnoottinen, silkkaa virtaa, vaikka otsaluun alta puuttui puolet kotiväestä.

”Mulla on himassa palapelipöytä”, Timotei intoili. ”Melkein kaikilla on tietokonepöytä ja joillakin kirjoituspöytä, mutta totta puhuen mä en tarvitse sellaisia. Mä olen hyvä palapeleissä. Jokaisen pitää olla hyvä jossakin, kuten Linnea on hyvä ilotulitteissa. Meistä tulisi mahtava pari. Mä rakensin kuvia palasista ja se räjäyttäisi ne palasiksi...”

”Te olette pari, eikä sillä ole mitään väliä, oletteko te yhdessä vai ette”, Kasper sanoi.

”Joo-joo, mutta mä tiedän Linnean ja se tuntee mut. Arvaa mitä, posti toi mulle tällä viikolla paketin Sveitsistä. Se on vihdoin se, kaikista vaikein! Jos se olisi köysi, niin se olisi Gordionin solmu. Jumalauta, sen rakentaminen vie ikuisuuden!”

”Mikä se on – se kaikista vaikein?”

”Sininen! Kymmentuhatta palaa asuuritaivasta, eikä mitään muuta, ei edes pilviä. Kun sen saa koottua, voi pitää itseään mestarina.”

He lämpenivät keskustelulle, ja kädet huitoivat ilmassa heidän vaahdotessaan ultramariinista, indigosta ja koboltista. Kasper väitti, että täydellinen *whiteout* olisi sinistäkin vaikeampi, sillä maisema hajoaa tyhjiydeksi, kun valo jää vangiksi lumipeitteen ja pilvien väliin.

”Et näe lähelle etkä kauas, kaikki pinnanmuodot katoaa. Et erota horisonttia, jäätikköä tai vuoria, et edes maata sun jalkojen alla. Suuntavaisto on mennyttä, ja pahinta on, että sä et tajua edes sun omaa asentoa. Ihminen ei tiedä, makaako se maassa, seisooko vai putoaa kielekkeeltä tyhjiyteen. Se saa monet oksentamaan.”

Ihmisen mieli menettää tasapainonsa yhtä aikaa ruumiin kanssa. *Whiteout*, pelkkää olemattomuutta silmäkantamattomiin, mikä tarkoittaa, ettei katse kannan mihinkään – tasanko kuin kuolema. On vain odotettava, käherrättävä lumeen, pysyttävä lämpimänä ja järjissään. Ne, jotka pystyvät kuvittelemaan maiseman, selviävät suuremmalla todennäköisyydellä kuin ne, jotka kadottavat epätoivon hetkellä muistonsa toisenlaisesta maailmasta.

Timotei totesi ykskantaan: ”Olioiden kyky nähdä on vajavainen. Kyse ei ole siitä, mitä näkee vaan siitä mitä on.”

Samassa Kasper ymmärsi, mitä hän yritti sanoa.

”Sä tarkoitat, että *whiteout* on optinen harha, kuten sumu on vesihöyryä tai jääkiteitä. Ne johtaa harhaan, hämärtää, estää näkemästä todellisuutta, mutta sininen on itse todellisuus.”

”Nyt sä pääsit asiaan. *Whiteout* on loppu ja asuuri on alku – meillä on sininen planeetta, jolla on sininen kupu”, Timotei riemuitsi.

”Hei, täällähän te olette!” Jaakko, Maria ja Kaisla istuutuivat pöytään, josta tuntemattomat olivat poistuneet aikoja sitten. Timotei hipaisi Marian kaulassa riippuvaa talismaania.

”Kun mä pääsin ripiltä, mä sain hopealusikan. Sille ei onneksi ole ollut käyttöä, joten mä olisin ottanut mieluummin tuollaisen huilun.”

”Et sä ole päässyt ripiltä”, Kaisla tuhahti.

”Kapteeni ei olisi ikinä antanut mun mennä riparille”, Kasper naurahti. ”Enkä mä olisi koskaan mennyt. Se oli niitä harvoja asioita, joista me oltiin samaa mieltä – mutta Jaakon piti karata kotoa välttääkseen ehtoollisen.”

”Mitä, oletko sä joskus karannut kotoa?” Kaisla katsahti hämmästyneenä Jaakkoon.

”No, en mä varsinaisesti karannut. Ostin viikkorahoilla bussilipun Pohjanmaalle ja jätin keittiön pöydälle lapun. Lähdin miehekkäästi Martta-mummin luokse turvaan.”

”Mitä sun mummi tykkäsi, kun sä ilmestyit sinne?”

”Se antoi mulle aikuistumisen kunniaksi Väinö Linnan *Täällä pohjantähden alla*, kaikki kolme osaa. Sen perhe oli Pohjanmaan punaisia. Papit siunasi pikkupoikien teloitukset, ja mummin veljet ammuttiin kuopan reunalle. Mä palasin kotiin, kun porukat lupasi mummille, ettei mun tarvitse mennä riparille.”

”Mä olisin ehkä halunnut kirkkohäät”, Maria huokaisi.

”Et mun kanssa”, Jaakko vastasi, ja he unohtuivat hymyilemään toisilleen.

Kasper ja Jaakko olivat käyneet Lepakossa puolisen vuotta ennen kuin Maria oli ilmestynyt aniliininpunaisesta savusta kuin satujen yksisarvinen, pehmeänä ja solakkana. Askel ja pysähdys. Maria oli katsonut Jaakkoa, mutta olisi ehkä jatkanut matkaansa, ellei sattuma olisi puuttunut peliin. Askel ja onnenpotku.

Olut oli kuohahtanut tanssilattialle, eikä tyttö ollut suostunut jättämään asiaa sikseen. Hän oli ostanut kaksi olutta ja fantan kahviosta. He olivat istuneet nurkkapöydässä keskipäivään saakka. Kasper oli nähnyt, miten vuolaat sanat, punainen toppi ja silmät pelkkää hymyä olivat hurmanneet Jaakon. Maria oli kutsunut heidät jatkoille muiden mukana kotiinsa Töölöön. Tyttö oli antanut heille puolikkaat nipsut, sillä hän ei ollut ymmärtänyt heidän olevan noviiseja.

Kasper oli maiskutellut hämmästynttä mielihyvää, tanssinut ympäri olohuonetta ja tutustunut Marian ystäviin. Jumalauta, mitä lentoa! Illan ja tyvenen saavuttua toiset olivat lähteneet kotiin yksi toisensa jälkeen. Kun he olivat jääneet kolmisiin, Maria oli peitellyt hänet sohvalle, toivottanut hyvää yötä ja kadonnut Jaakon kanssa makuuhuoneeseen. Kasper oli maannut viltin alla liian onnellisena nukkuakseen. Hän oli ymmärtänyt kahdentoista vuoden etsinnän päättyneen – ja kuullut, kuinka hänen paras ystävänsä sai, melkein ensimmäisen kerran.

”Mistä sä olet saanut tuon riipuksen”, Timotei kysyi Marialta. ”Kun rippilahja se ei taatusti ole.”

Kasper katsoi ihailen hopeista tulitikun mittaista huihua, jota kiersi taidokkaasti työstetty käärme. Yksisilmäinen

kobra oli heidän talismaaninsa. Se siunasi illan ilon ja varjeli heitä kaikelta pahalta – eivät he siihen tosissaan uskoneet, mutta se oli osa leikkiä, lämmin ajatus aamujatkoilla. Maria nosti jalkansa tyhjän tuolin reunalle.

”Mä reilasın Euroopassa kesän -95. Olin yöjunassa matkalla Varsovasta Prahaan. Kaikki nukkui, mutta mua ei nukuttanut – olin liian innoissani kaikesta. Silloin mä vielä tupakoin, ja tupakalla mä sen tapasin.”

Maria oli sytyttänyt savukkeen vaunuosaston välikössä. Hetkeä myöhemmin reissussa räjähtänyt nelikymppinen mies oli astunut ovesta, nyökännyt vaimean tervehdysten ja kääriäissyt itselleen sätkän.

He polttelivat hiljaisuuden vallitessa, kunnes maankiertäjä alkoi yskiä. Hän yski keuhkojensa pohjasta, ryki ja kakoi. Tuberkuloosia, Maria ajatteli tarjotessaan puhdasta nenäliinaa. Yskänpuuskan laannuttua mies kaivoi repusta puolen litran irttiviinapullon, kaatoi tilkan mukiin ja tarjosi sitä Marialle.

”Se on puhdas. Mä pesen aina mun tiskit.”

”Grazie”, Maria sanoi arvaten väärin miehen äidinkielen.

He joivat molempien terveydeksi ja ryhtyivät juttelemaan englannin, saksan ja italian sekaosotkulla. Junan heilahdellessa yön halki he jakoivat ajatuksia maailmasta, hakivat väliköön Marian rinkan ja avasivat punaviinin, puhuivat, joivat ja tupakoivat.

Tšekin rajan lähestyessä maankiertäjä otti riipuksen kaulastaan. Hänen katseensa oli haikea, kun hän laski korun Marian kämmenelle.

”Käärmeellä on hyvä karma, mutta mun on aika luopua siitä. Polku on kuljettu loppuun, kun ympyrä sulkeutuu eikä uusia muistoja enää synny. Sä tajuat vielä, mitä mä tarkoitan, ja silloin on sun vuoro antaa riipus eteenpäin.”

”Tiesikö se”, Timotei kysyi.

”Tiesi, vaikka en mä kertonut, se vaistosi sen itse. Mä olin aloittanut ehkä vuotta aiemmin. Mutta ei me siitä puhuttu, aikaa oli enää vähän ja se kertoi käärmeestä.”

Maankiertäjä oli asunut Rio de Janeiron liepeillä nimettömien leirissä, jossa merimiehet ja muut puutteenalaiset ravasivat ostamassa viinaa, seksiä ja huumeita sekä varastettua tavaraa. Eräänä iltana hän saapasteli laiturin katveeseen, jossa nuori matruusi vapautui juuri maallisesta omaisuudestaan ja olisi ehkä päässyt hengestäänkin, ellei ryöstäjiä olisi häiritty. Matruusi halusi välttämättä lahjoittaa pelastajalleen kaulaansa jääneen riipuksen.

Matruusi oli saanut käärmeen laivapummilta, jonka oli tavannut rahtilaivan ruumasta Atlantin ylityksellä. Hän piilotti miehen hyttiinsä ja salakuljetti tälle ruokaa ja juomaa. Laivapummi oli entinen rekkakuski, joka oli saanut korun liftaritytöltä.

Kyytiin nousseen tytön katse oli laukannut villisti. Hänen oli onnistunut päästä pois huonosta kyydistä, mutta hän oli joutunut palaamaan tien laitaan – vanhempien luokse oli pitkä matka eikä hänellä ollut rahaa. Rekkakuski ajoi hänet perille saakka, vaikka joutui tekemään 400 kilometrin ylimääräisen kierroksen.

Tyttö oli saanut riipuksen amerikkalaiselta joogilta, jonka kanssa hän oli istunut leirinuotiolla hippien vuotuisessa Rainbow-tapahtumassa. Mies säteili rauhaa kertoessaan, miten oli hylännyt päihteen ja lihalliset suhteet seuratakseen kutsumustaan hyväntekijänä. Hän luovutti korun melkein vastahakoisesti tytölle.

”Mä tunnen, että se kuuluu sulle, sä kuulut sen tarinaan, mutta älä anna sen viitoittaa sun kohtaloa.” Joogi oli saanut riipuksen meksikolaiselta naiselta, jota oli jumaloinut enti-

sessä elämässään – ja yrittänyt turhaan pelastaa.

Nainen oli herännyt aavikolta riipus kaulassaan. Hän muisti yöstä käärmeen ja palavat pensaat, hillittömän orgasmin ja sen, ettei kenenkään ole tarkoitus kantaa talismaania ikuisesti. Maankiertäjä oli puristanut Marian kättä.

”Se on ainoa ehto. Sä et saa pitää riipusta. Jos sä otat sen vastaan, susta tulee käärmeenkantaja. Sä tiedät kyllä, milloin ja kenelle sun täytyy se antaa, kuten mä tiedän nyt.”

Kasper rakasti kertomusta eikä välittänyt vähääkään, oliko se totta vai oliko maankiertäjä keksinyt omiaan. Hän toivoi, että jonakin päivänä Maria antaisi riipuksen hänelle. Hän olisi halunnut kunnian kuljettaa kertomusta eteenpäin. Timotei hypähti seisomaan.

”Kohta tulee aamun viimeiset – nyt tanssimaan.”

Sali oli hikoileva, monisatapäinen olio, joka liikkui DJ Tabin tahdissa riemun voimalla. Naisen laulu soi kirkkaana ja tanssijat kurottivat kaksin käsin taivasta. Hippiäinen nyökkäsi Kasperille ja työnsi sormet suuhunsa – hän vihelsi korkeammalta ja kovempaa kuin kukaan muu.

”Tuo kaunis poika”, Timotei suhahti hänen korvaansa. ”Tunnetko sä sen?”

Kasper ravisteli päätään. Toisten kanssa tutustui lennossa, mutta tämän kohtaamisen sanat olisivat särkeneet. Pieni tervehdys sulki sisäänsä kaiken olennaisen, ja hän ymmärsi, ettei halunnut tietää Hippiäisen nimeä tai missä tämä vietti arkituntinsa. Sellainen ei merkinnyt mitään aamuina, joina kaikki oli mahdollista.

Tanssijat olivat sopivasti syrjässä ja siksi alttiita ottamaan muut vastaan. Bileet olivat vapaa maa ja jokainen sai valita olemassaolonsa tahdin. Yhdet eivät voineet sietää kemiaa, moni ihastui ja toiset se lumosi, mutta musiikki yhdisti heitä.

Ystävät ja vieraat hymyilivät toisilleen, ja katseiden kohdassa he olivat hetken samaa sukua.

Rakkaus sai Kasperin nieleskelemään ilmaa. Kaikki oli tässä ja nyt – hän ei kaivannut, ei ikävöinyt, ei tarvinnut huomista mihinkään. Tämä oli hänen heimonsa.

Luku 3

HELSINKI, HUHTIKUU 1998

Varhaisen kevään vaaleankeltainen valo tulvi korkeista ikkunoista luentosaliin, jossa tuoksui pöly, vanha nahka ja satavuotinen päiväuni. Kasper katseli kaihoten sinistä taivasta – maa oli sulanut ja puut heräilivät horroksesta. Heidän olisi pitänyt olla ulkona, laskea lajeja ikimetsässä, etsiä harvinaisia kääpiä tai kartoittaa sammalesiintymiä.

Armeijasta päästyään hän oli aloittanut kasvitieteen opinnot suurin odotuksin mutta pettynyt pian yliopiston arkeen. Tutkijan kutsumus oli hiipunut, ja opinnot etenivät hitaallaan bileiden, reissujen ja hanttihommien lomassa.

Kasper valitsi penaalista lyijykynän, jonka jälki oli pehmeä. Hän luonnosteli lehtiöön rantakallion, aaltoilevan meren ja ilmassa syöksähtelevät lokit, piirsi käppyräisen männyn, tähtinä kukkivat maksaruohot ja varjosti valon lankeamaan idästä. Puu on vain puu, jollei tiedä, miten se on olemassa – koska on turha kysyä miksi. Monet ihmiset katsovat maailmaa kuin postikorttia ja kuvittelevat käyneensä paikoissa, joista ovat nähneet vain kaksiulotteisia kuvia.

Ymmärtämisen halu oli ajanut Kasperin biologian laitokselle, mutta tieteenalan tarjoamat vastaukset tuntuivat sitten-

kin vajavaisilta. Tutkijat ovat lajitelleet eliöt evoluutiohistorian määräämiin lokeroihin, mutta hän oli kiinnostuneempi niiden elämästä kuin suvuista, luokista tai lahkoista, latinasta nyt puhumattakaan. He tuntuivat opiskelevan kaavioita ja nuolia elävän luonnon sijasta.

Saaristossa liikkueensa hän tiesi, mistä orapaatsamapensaita kannatti etsiä: kallioilta, niityiltä ja kuivemmilta lehtorinteiltä mutta myös puuttomilta luodoilta. Marjojen myrky ei haittaa pikkulintuja, jotka syövät niitä hyvällä hällä ja kantavat siemenet sisuksissaan ulkoluodoille saakka. Hän tiesi myös, että orapaatsaman kuoresta voi valmistaa ulostuslääkettä ja marjoista sapenvihreää väriä, joka ei kuitenkaan kestä päivänvaloa haalistumatta.

Lapsuuden kasvinkeruuret Maritan kanssa olivat olleet kuin yhtä pitkää satua. He olivat aloittaneet kasvivuoden keräämällä talven ylitse levänneitä käpyjä, jotka värjäävät villat kauniin oranssin- ja ruskeansävyisiksi. Kasper oli oppinut poimimaan kukintoja ja lehtiä sekä kuopsuttamaan juuria – siankärsämöstä saa keltaista, morsingosta sinistä ja aho-mataran juurista punaista.

Hän oli rakastanut myös myrskyjen jälkeisiä rantaretkiä; rakkolevien ja maihin huuhtoutuneiden aarteiden keräämistä. Sienimetsässä Marita oli kantanut kahta koria, toista syötävälle ja toista seitikeille, jotka luovuttavat keittäessä verenpunaista väriä. Marita oli kehrännyt lampaidensa villoista lankaa, värjännyt, neulonut ja huovuttanut. Hänen tekemiään myssyjä, tossuja, villatakkeja, lapsasia, patalappuja ja pehmoleluja oli myyty turkulaisessa perinnepuodissa.

Marita oli tuntunut tietävän kaiken kasveista ja eläimistä, merestä, taivaasta ja muinaisista ajoista. Hän oli myös tien-nyt, paljonko on tarpeeksi ja mikä on liikaa.

”Puun kuoriminen on taitolaji. Jos puuta vahingoittaa liian pahasti, se kuolee. On parempi leikata monesta vähän kuin yhdestä paljon.”

Hän oli viiltänyt puukon kärjellä suorakaiteen pihlajan kylkeen, painellut kuorta kevyesti ja vetänyt suikaleen irti. Kasper oli nuolaissut sileää liukasta haavaa, ja Marita oli pyyhkinyt hänen kyöneleensä.

”Ei niitä satu, ei sillä tavalla.”

Seuraavana vuonna Kasper oli nähnyt arvet puiden kyljissä eikä hän ollut enää itkenyt.

Luennoitsija vaihtoi kalvon piirtoheittimelle. ”Kotelosienten luokittelu on ongelmallista. Nykyisin ne jaotellaan lähinnä monofyleettisiin heimoihin ja lahkoihin, eikä sitä korkeampiin taksonomisiin yksiköihin. Molekyylibiologisten tuntomerkkien ja solun hienorakenteen perusteella kotelosienet voidaan jakaa karkeasti kolmeen pääryhmään. Arkkiaskomykeetit erkanivat todennäköisesti hyvin varhain kotelosienen kahdesta päälinjasta...”

Kasperin mielestä hontelo tutkija vaikutti itsekin tuskas-tuneelta: tämä leiskui innosta vain tarpoessaan hetteisellä suolla kiikarit kaulassa. Lehtori kutsui Kasperia puolileikillään kadonneeksi pojaksi, koska hänellä oli paljon poissaoloja ja hän palautti useimmiten myöhässä esseet, jotka olivat lähes poikkeuksetta loistavia. Hän saattoi jättää paljon tekemättä, mutta sen minkä hän teki, hän teki antaumuksella.

Kasper vilkaisi seinäkelloa. Selkien ja hartioiden rivistöt olivat lähes liikkumattomat – iltapäivän raukeus oli jähmettänyt kynien liikkeen, poninhännät roikkuivat eikä mitään tapahtunut. Opiskelijatoverit olivat mukavia ihmisiä, joiden kanssa hän ei ollut löytänyt yhteistä kieltä. Opintojen alussa hän oli osallistunut keskusteluihin ja käynyt illanvietoissa,

mutta toiset sujahtivat niin vaivattomasti luontoihmisen kumisaappaisiin, että Kasperin olisi tehnyt mieli hypätä pöydälle ja väittää olevansa koiranhakkaaja tai lampaannussija.

Hän olisi kaivannut edes yhtä kunnan väittelyä. Keskustelua, jossa eivät toistuisi samat ennalta arvattavat näkemykset. Ristiriitoja, perkele! Hän halusi nähdä värisokean maalarin sielunmaiseman, ymmärtää lapsensa hylännyttä äitiä ja pasifistia, joka harrastaa ampumista.

”Esseiden palautuspäivä on huomenna, minkä kaikki tietysti tietävät. Tyhjennän lokeron tasan kello kaksitoista, ja tämä koskee myös Kasper Salmenkaria.”

Hakaniemen tunnelissa joku tarttui Kasperia hihasta, mutta ote oli niin hento, ettei hän edes hätkähtänyt. Viimaisessa käytävässä seisoivat vanha nainen, jonka tikunlaihat jalat oli ankkuroitu nilkkureihin – ja vain niiden paino näytti estävän häntä tempautumasta korkeuksiin.

”Jumala on olemassa ja taivasten valtakunta.”

Väri oli kaikonnut hänen silmistään ja sinertävät huulet kertoivat, ettei aikaa ollut tuhlattavaksi. ”Sinulla”, nainen sanoi, vaikka hänen loppuelämänsä saattoi laskea päivissä. Kasper ei ollut nähnyt ketään niin lähellä hidasta kuolemaa. Kun hän laski kätensä vanhuksen käsivarrelle, hän teitteli tätä huomaamattaan.

”Älkää täällä seisoko, menkää jonnekin lämpimään.”

”Jumala ei tarkoittanut että ihminen kuolisi, se on synnin palkka. Sinäkin voit elää ikuisesti, jos otat Jeesuksen sydämeesi ja käännyt Herran puoleen.”

”Mulle riittää tämä yksi elämä. Toivottavasti se on ollut teille hyvä.”

”On toivoa, on, sillä uskova herää paratiisiin...”

Vanhuksen katseessa oli hiipivää kauhua, ja Kasper tajusi, ettei nainen enää puhunut hänelle. Oli turha kysyä, oliko tämä rakastanut tarpeeksi – palanut soihtuna vai kuivettu-
nut Jumalansa tähden. Elämä ilman rakkautta, seikkailua ja intohimoa on hukkaan heitetty elämä. Oli myöhäistä kysyä, oliko hän valinnut oikein, oliko elämä ollut onnellinen vai pettymyksiä täynnä, sillä yhtä kaikki se oli ohitse. Ryhmyiset sormet pusersivat vihkosia, jotka lupasivat uskoville autuuden sademetsän vehreydessä, kauriiden, tiikereiden ja pandojen keskellä.

Kasper säikähti yhtäkkistä raivon kuohahdusta. Hän sääli vanhusta ja vihasi tämän halvaantunutta jumalaa, jolle tämä oli uhrannut elämänsä – tyhjän takia. Jos on olemassa kaikkitietävä Jumala, hänen täytyy olla rampa ja kyvytön tekemään mitään luotujensa hyväksi, tai muutoin ääretöntä on vain hänen julmuutensa. Tavoistaan poiketen Kasper otti vihkosen vastaan.

”Teidän ei pitäisi olla yksin”, hän sanoi perääntyessään.

”Enhän minä, emmehän me ole koskaan yksin.”

Naurun helähdys tuntui kuuluvan hyvin nuorelle tytölle, ja nyt Kasper hätkähti. Hän harppoi liukuportaata ylös päivänvaloon. Hän kiskoi raikasta ilmaa keuhkoihinsa aivan kuin olisi pelastunut maahaudasta. Vasta korttelin päässä hän keksi, että olisi voinut pyytää vanhuksen mukaansa. Kuppi kuumaa teetä olisi tehnyt tälle hyvää, ja Vainio osasi puhua myös uskovaisten kanssa.

Oveen kiinnitetty lehmänkello kilahti Kasperin astuessa divariiniin, josta lehahti musteen ja kellastuneiden lehtien tuoksu. Vainio kohotti katseensa Tolstoin *Sodasta ja rauhasta* ja heilautti kättään tervehdykseksi. Kasper oli löytä-

nyt divarin muutama vuosi takaperin, kun rankkasade oli saanut Kallion kadut tulvimaan. Hän oli kahlannut mäkeä alas kengät kädessä, farkunlahkeet polviin käärittynä ja olisi loiskutellut iloisesti Merihakaan saakka, ellei olisi satuttanut jalkaansa lasinsiruun.

”Sopiiko tulla sisään? Voin odotella vaikka eteisessä, että tuo tulva vähän hellittää.”

Vainio oli tarjonnut teetä ja Kasper oli kaivanut lasinsirun päkiästään – ja istunut jakkaralla vielä kauan sen jälkeen, kun aurinko oli tullut esiin pilvien takaa. Vainion valkeat hiukset olivat hahtuvaiset ja kädet sirot, mutta hänen olemuksessaan oli ymmärryksen suomaa lujuuutta.

”Tule toistekin”, hän oli sanonut.

Kasper oli ottanut kutsun mielihyvin vastaan, kartuttanut vähitellen kirjahyllyään ja juonut litroitain väkevää venäläistä teetä. Samovaari pulputti nytkin nurkkapöydällä. Tarjottimella oli keksejä, posliinikannu ja teelaseja niitä varten, jotka eivät olleet liian kiireisiä jutellakseen kirjoista, maailmasta tai sen menosta.

Samassa Kasper huomasi tummansinisen kirjanselkämyksen kultaisine poikkiviivoineen: *Yön ja jään matka*. Hänen mieleensä ryöppysi kuvia kahdesta hiihtäjistä ahtojäällä, napaseudun armottomasta talviyöstä ja tapahtumista, jotka olivat hänelle yhtä todellisia kuin hänen omat muistonsa. Lapsuudessa ja varhaisessa teini-iässä hän oli lukenut Fridtjof Nansenin matkakertomusta kuten uskovat Raamattua, yhä uudelleen, vaikka oli tuntenut jo vähäisetkin yksityiskohdat.

Kasper asteli Vainion luokse, joka istui viininpunaisessa nojatuolissaan mahonkipöydän takana.

”Mä löysin aarteen, vuodelta 1954. Mutta etsin toista lahjaksi. Sen pitäisi kertoa tulppaneista, hyvä tietokirja tai hieno romaani kelpaisi.”

”Nansen. Hyvä että huomaisit, minun olisi pitänyt arvata laittaa se sinulle syrjään. Miksi juuri tulppaaneista?”

He etkoilisivat lauantaina Marian ja Jaakon luona. Kaisla oli painottanut, ettei halunnut syntymäpäivälahjoja, mutta tietysti ystävät muistaisivat häntä.

Kaislan huone kommuunissa oli täynnä ruukkuja, kasvilamppuja ja lämpömittareita. Hän istutti Hollannista tilaamiaan kukkasipuleita multaan, peitteli ne vilteillä kylmäjakson ajaksi kellarikomeroon, kantoi takaisin yläkertaan, kasteli ja valaisi. Hän piti kirjaa jokaisesta työvaiheesta, mittasi lämpötiloja ja lasi päiviä, ja voi sitä riemua, kun versot nousivat mullasta ja kukkavarteen kehittyi nuppu, joka avautui lopulta loistavaksi kukaksi.

”Mä olen kysynyt samaa Kaislalta”, Kasper sanoi. ”Tulppaanien historia on kuulemma mahtava, niitä on tuhannen värisiä ja jokainen kukka on erilainen...”

”Se on totta”, Vainio naurahti. ”Kun tulppaanit tulivat Eurooppaan 1500-luvulla, kukkaisuume levisi kuin kulovalkea.” Tulppaanien kasvattajat olivat tavoitelleet kuolematto-
muutta. He olivat kilpailleet keskenään, leikkineet jumalia ja luoneet yhä uusia lajikkeita, huikean kavalkadin värejä ja muotoja, mutta yksi oli jäänyt puuttumaan: musta tulppaani.

”Kaislalla on ruukkuja ja sipuleita samalla tavalla kuin täällä kirjoja. Se kasvattaa niitä...”

”Kasvattaako sinun tyttösi tulppaaneita?”

”Ei Kaisla ole mun tyttö. Me ollaan hyviä ystäviä.”

”Olkoon sitten niin. Kerro hänestä.”

Helmikuisena aamuyönä kuuraiset lehmukset olivat paukhdelleet pakkasen laskiessa kahteenkymmeneenviiteen asteeseen. Kasper oli kietaissut käsivartensa Kaislan ympärille, joka oli melkein aina kylmissään, lainasi Marialta villasukkia ja hautasi leukansa silkkihuiveihin.

”Näetkö saman kuin mä”, tyttö oli kysynyt.

Nukkuva kaupunki oli huokunut syvää rauhaa. Kasper oli katsonut pilvenrepaleita ja ääretöntä, tähtikirkasta yksinäisyyttä, niin suurta, ettei mikään elävä olisi kestänyt sitä kantaa. He olivat tunteneet itsensä hyvin pieniksi mutta onnellisiksi. He saivat hengittää ilmaa, joka vihloi keuhkoissa ja tallata polkunsu valkeaan lumeen, vaikka tienpenkat olivat kusen kirjomat.

”Mä näen teidät”, hän oli sanonut, ja pilvet olivat lipuneet kuun edestä. Kaislalla oli hiljalleen syttyvä hymy, joka karehti suupielissä ennen kuin levisi poskipäihin, silotti otsan ja valaisi kasvot – ja silloin tummissa silmissä läikehti meripihka.

”Kaisla on hiljainen mutta viisas”, Kasper sanoi mieteliäästi. ”Se ymmärtää enemmän kuin sanoo, mutta ei näe itseään kunnolla. Kaisla on silkkiä, mutta se tuntuu tekevän kaikkensa, jottei erottuisi puuvillasta. Toisinaan mua ärsyttää sen ujostelu. Sen pitäisi lakata ajattelemasta, mitä muut ajattelee. Mä haluan saada sen hymyilemään, mutta miksi juuri tulppaanit, sitä mä en tiedä.”

”En minäkään, mutta tiedän, millaista on elää ruukkujen keskellä. Selma, minun vaimoni, hänkin kasvatti tulppaanveja.” Vainion kasvoille levisi surumielinen hymy. ”Tulppaanien kasvattaja on sinnikäs taiteenystävä, se on intohimoa ja täydellisyyden tavoittelua. Keräilijän vimma ei riitä, sillä se vaatii paljon työtä. Musta tulppaani kiehtoo yhä jokaista kasvattajaa.”

”Eikö sen niminen kirja ole olemassa?”

”On, mutta ei se niin häävi ole, että sitä kannattaisi lahjaksi antaa. Viet työllesi taulun.”

”Kaisla ei ole mun...”

Vainio laski metallisankaiset silmälasit pöydälle ja nousi ketterästi tuolistaan. Kasper seurasi häntä ulko-ovelle.

”Mihin me ollaan menossa?”

”Yläkertaan, minun luokseni, katsomaan sitä taulua.”

Vainio ripusti ovenkahvaan kyltin, joka kertoi hänen palaavan pian, muttei lukinnut ovea. Hän naurahti huomautessaan Kasperin katseen.

”Minulla ei ole mitään niin arvokasta kuin luottamus ihmisiin. Vaikka kyllä minä yöksi lukitsen, silloin on humalaisia liikkeellä, ja he ovat ajattelemattomia.”

Olohuoneen kirjahyllyt peittivät vain yhden seinän, toisin kuin Kasper oli kuvitellut.

”Pidän itselläni vain ne kirjat, joihin palaan yhä uudelleen”, Vainio sanoi. ”Minullahan on oma kirjasto alakerrassa. Aina kun myyn aarteen, josta en olisi sittenkään raaskinut luopua, ajattelen, että minä vain lainaan sen seuraavalle. Että kirja palaa pöydälleni taas jostakin pahvilaatikosta, ja niinhän siinä usein käy. On maailmalle parempi, että viisi ihmistä lukee hyvän kirjan kerran kuin että yksi tällainen itsekin lukee sen viiteen kertaan.”

Valo lankesi pitsiverhojen lomasta itämaiselle matolle. Kukkaruukkuja oli ikkunalaudoilla, amppeleissa ja pikku-pöydillä. Sohvatyynyssä näkyi kevyt painauma. Läsnäolon tuntu oli niin voimakas, että keittiöstä kuuluva kolahdus sai Kasperin pyörähtämään ympäri. Hän odotti melkein näkevänsä jonkun oviaukossa.

”Vanha talo, putket pitävät meteliä.”

”Kauanko...?”

”Kuusi vuotta. Me elimme yhdessä neljäkymmentäkuusi vuotta, mikä ei ole oikeastaan kovin pitkä aika.” Vainio osoitti keinutuolin yläpuolella riippuvaa taulua. ”Tästä minä puhuin.”

Kasper nielaisi tuskin kuuluvasti. Öljynkiiltävä musta oli niin mustaa, että tulppaanin terälehdet hehkuivat tumman

violetteina. Murtuneen lintumaljan juurella kasvava kukka vietteli ja kätki, se oli elävä ja vahva kuin unikuva. Korkea muuri kiersi villiintynyttä puutarhaa, mutta takorautainen portti oli raollaan – ehkä luostarin hautausmaalle tai joen rantaan, missä mesiangervot tuoksuivat. Taulu ei ollut kuva kukasta vaan salaisuudesta, jonka hänkin olisi halunnut tuntea.

”Tulppaani on ehdottoman, uhrautuvan rakkauden symboli”, Vainio sanoi. Kasper ei voinut irrottaa katsettaan maalauksesta. Se olisi täydellinen lahja Kaislalle, ja jos hänen rahansa vain riittäisivät, hän tyhjentäisi tilinsä epäröimättä.

”Paljonko sä tahtoisit siitä?”

”En minä sitä raaski myydä. Tuosta Nansenista otan kak-sikymppiä, mutta taulu ei maksa mitään. Viet sen tytöllesi, ja tuot hänet joskus käymään divarissa. Olisi hauska kuulla taas kukkaispuhetta.”

Kun Vainio nosti taulun seinältä, sen takaa paljastui vaalea neliö, joka todisti sen olleen vuosikymmeniä samassa paikassa. Lahja tuntui Kasperista liian suurelta.

”Oletko sä ihan varma?”

Vainio haki valkean tyynyliinan, jonka reunoissa oli virkatut pitsit, ja asetteli taulun varovasti sen sisään. Hänen siniharmaa katseensa oli tyyni.

”Hyvä, että menee sellaiselle, joka ymmärtää tulppaanien päälle. Toisin kuin minä, mutta Selman ilo teki minut iloiseksi ja kun versoja ei kuulunut, petyin hänen kanssaan. Ja nyt sinulla on ystävä, joka kasvattaa tulppaneita. Älä siis epäröi. Maalaus ei ole rahassa mitattuna arvokas, ja kuten tiedät, me emme saaneet lapsia – se oli se suuri suru. Minä kyllä muistan Selman ja tulppaanit ilman tauluakin.”

Matkalla Merihakaan Kasperin teki mieli rutistaa jokaista vastaan tulijaa. Vainion kotona hän oli aistinnut eletystä elämästä kumpuavan rauhan. Ehkä se oli sittenkin mahdollista! Ehkä toiset löysivät rauhan, yhdessä tai yksin, ilman että alistuivat, jähmettyivät, puutuivat.

Kenties hänkin perustaisi vanhana divarin maailman jollekin laidalle, lukisi kirjoja ja keittäisi teetä, kävisi pitkiä polveilevia keskusteluja, kirjoittaisi novelleja ja piirtäisi omaksi ilokseen, leikkisi naapuruston lasten ja koirien kanssa. Hakaniemen torin kulmalla hän purskahti nauruun, sillä vaikka mielikuva oli vetoava, yhtä hyvin hän olisi voinut suunnitella muuttoa Mikä-Mikä-Maahan.

Kasper heittäytyi vihreälle samettisohvalle, joka oli kulhuttanut mutta pirullisen mukava. Hän tarttui *Yön ja jään matkaan* hienoista haikeutta tuntien. Edellisestä lukukerrasta oli kahdeksan vuotta, eikä hän ollut enää sankariaan ihaileva pikkupoika. Kannessa oli kultainen kompassi. Hänen sormensa seurasi uraa pohjoiseen, jonne norjalainen retkikunta oli suunnannut sata vuotta aiemmin. Jonakin päivänä hänkin matkustaisi sinne.

Nansenin suunnitelma pohjoisnavan valloittamiseksi oli neron ja hullun aikaansaannos: retkikunta purjehtisi Itä-Siperian edustalle ja antaisi laivan jäätyä kiinni, jotta Jäämeren virtaukset kuljettaisivat aluksen pohjoisnavan kautta Huippuvuorten vesille. Aikalaiset eivät tienneet, oliko luoteeseen puskeva virta todella olemassa, mutta Nansen luotti omiin päätelmiinsä ja tiedeyhteisön havaintoihin.

Hän oli vakuuttunut, että oli mahdollista rakentaa laiva, joka kestäisi ahtojäiden puristuksen, ja että huolella valittu

miehistö selviäisi jopa viisi vuotta jäiden vankina. Hän uskoi heidän tekevän järisyttäviä löytöjä ja palaavan elävinä ihmisten ilmoille.

Retkikunta lähti kohti pohjoista kesällä 1893 Norjan lip-pujen liehuessa ja kansallislaulun soidessa, vaikka epäilijät pitivät matkaa joukkoitsemurhana. *Fram* ei ollut kaunis laiva, se oli muodoltaan tylppä, leveä ja tasapohjainen – ulkopinnan jokainen kulma oli pyöristetty, jotta alus kohoaisi jäiden puristuksessa eikä rusentuisi. Höyrykoneella ja kolmella purjemastolla varustettu laiva oli 30 metriä pitkä ja kymmenen metriä leveä. Kannen alta löytyivät makuuhytit kolmelletoista miehelle, keittiö sekä kirjastosalonki.

Tutkimusretken alkutaival sujui Nansenin suunnitelmien mukaan. Syyskuussa *Fram* jäätynä kiinni ja lähti ajautumaan hitaasti kohti pohjoista. Lokakuussa aurinko pilkahti viimeisen kerran. Puolen vuoden kaamosta valaisivat vain tähdet, kuu ja revontulten loimu. Lämpötila laski usein alle neljäkymmenen pakkasasteen. Retkikunnan arki oli tasaista puurtamista kylmyydessä ja taistelua pitkästäymistä vastaan.

Avara taivas ja arktisen jääerämaan kauneus tasapainottivat sisätilojen ahtautta. Miehet mittasivat lämpötiloja, jään paksuutta ja meren syvyyttä, määrittivät laivan sijaintia ja seurasivat taivaankappaleiden liikkeitä, lukivat salongissa, tekivät muistiinpanoja, voimistelivat, söivät, nukkuivat ja paskansivat hankeen – odottivat, että jotakin tapahtuisi ja toivoivat, ettei mitään pahaa tapahtuisi.

Äärimmäisissä olosuhteissa luonto muuttuu vastustajaksi, joka vapauttaa vaihtoehdoista. Miehet olivat tehneet valintansa laivaan noustessaan – enää he saattoivat tehdä parhaansa selvitäkseen hengissä. Merivirtojen törmäyskohdissa jääkenttä järisi, lohkat ryskyivät toistensa päälle ja jääryötkiöt nousivat talonkorkuisiksi. Kun *Fram* oli vaarassa

hautautua, miehet keräsivät tärkeimmät varusteensa ja paakenivat murtuvalle merijäälle. Jos laiva olisi tuhoutunut, he olisivat lähteneet pyrkimään kohti Siperian rannikkoa.

Miesten rohkeus ei tehnyt Kasperiin kovinkaan suurta vaikutusta, sillä hän ei pitänyt heitä erityisen rohkeina. Luonnonvoimien tuoma avuttomuus oli miehistölle tervetullutta. Sitä he kuvittelivat haluavansa: tulikoetta ja kalliisti lunastettuja voittoja. Kasper ylenkatsoi kansanjoukkoja, jotka olivat hurranneet retkikunnan lähtiessä, kuten myös heitä, jotka yhä vaalivat Nansenin urotekojen muistoa. Miten kukaan saattoi kuvitella, että lapsellinen isänmaallisuus tai edes tutkijan uteliaisuus ajaisi miehet vuosiksi arktiseen vankeuteen?

Sen sijaan sitkeys, jolla Nansen etsi autiutta, mykisti hänet. Kun retkikunnan johtaja ymmärsi, että *Fram* ohittaisi pohjoisnavan melko kaukaa, hän lähti hiihtämään sinne uskollisen palvelijansa kanssa. Muutaman kuukauden mittaiseksi aiottu naparetki venyi puolentoista vuoden selviytymistais- teluksi. Sielu jähmettyy, Nansen kirjoitti päiväkirjaansa. Hän väitti ikävöivänsä pientä tytärtään, mitä Kasper ei uskonut. Lapsi oli pelkkä paperinukke, jota Nansen kanto mukanaan tunteakseen jylhää yksinäisyyttä, joka olisi kutistunut mitättömäksi ilman kaipausta.

Harva suuri tutkimusmatkailija on kuollut kotonaan, ja vielä harvempi olisi toivonut sitä kohtalokseen. Kapteenilla oli tapana sanoa, että kun kerran polttaa kätensä kiukaaseen, sitä oppii kummasti varomaan. Outo pakko ajaa kuitenkin toiset koskettamaan hehkuvaa rautaa yhä uudelleen. Nansen oli palelluttanut kätensä, kasvonsa ja jalkansa, kärsinyt nälkää, janoa ja rasvanälkää, uupunut ja ikävöinyt, mutta kodin lämpöön päästyään hän oli ryhtynyt valmistelemaan seuraavaa matkaa.

Kasper laski kirjan syliinsä. Nansen ja Johansen eivät koskaan saavuttaneet pohjoisnapaa – mutta mitä sitten? Pohjoisnapa on lopultakin valloittamaton: perille ei voi jäädä. Saattoiko pohjoisnapaa ylipäätään kutsua paikaksi? Se ei ole maata eikä merta vaan jäähän piirretty rasti, lakipiste, jota kauemmaksi ei voi kulkea.

Kasper oli päättänyt, ettei hän, toisin kuin Nansen, raahaisi todistajaa mukaansa viimeiselle taipaleelle ennen pohjoisnapaa. Jonakin päivänä hän tallaisi polun koskemattomaan lumeen kaukana pohjoisessa, ja kun tuuli kävisi hänen ylitseen, askelten painaumat katoaisivat. Hän seisoisi keskellä valkeaa erämaata eikä yksikään jälki johtaisi häneen tai hänestä pois. Lumipilvet verhoaisivat taivaan, ja hän seisoisi arktisessa yössä varjoakin vailla. Sinä hetkenä hän ymmärtäisi, mitä on täydellinen vapaus – eikä se ole ihmistä varten.